

lomestské učiteľstvá akožto najprospernejšiu a — svedomite uznajme — najzaslúžitejšiu obecnstva časť z doterajších jeho srdce i ducha trápne zabíjajúcich starostí o biedne vyživenie časné — hneď naskutku zbaviť.

Je to veru na potupu správe a celej vlasti uhorskej, že obzvlášť obec kuriálske a takrečené komposesoráty, s malou výnimkou skoro všade svojim školským učiteľom jejich povinné platy — zaslúženú mzdu — najnesvedomitejšie vybavujú; nechávajú utrápených učiteľov za sebou chodiť, a čím je smutnejší, hladnejší učiteľ, tým viacej ešte nehodní žiadajú, aby sa nehodno pred nimi plazil, po mnohom márnom prosení nechávajú sa žalovať, tešia sa v hnusnej surovosti zo svojej úsilnej odpory, jestli ani predstavené úrady s nimi nič urobiť a ich k vybaveniu tejto povinnosti prinútiť nemôžu, a predsa ak čo ako z grácie dajú, dajú menej, zrno podlé, nečisté, skazené, mieru malú, alebo obyčajne pod všelijakými nespravodlivými a nedôstojnými výmluvami nedajú zghla nič.

Dokiaľ školy zvonku spustlým pazderniam, zvnútra tesným nedbalého hospodára ošarpaným ovčiarňam sa podobajú, dokiaľ učitelia s toľkými hmotnými nedostatkami s každej strany obklúčení psotáriť, plnú hlavu trápnych starostí nosiť a všelijakým iným spôsobom po výžive časnej sa obzerať prinútení budú, t. j. dokiaľ Uhri, takrečený zmaďarčený „értelmesség“, tak málo o dedinské a malomestské školy dbajú budú, dotiaľ vždy budú mať do nás spravodlivú zádrapku iné národy, a náš pospolitý ľud pri všetkých nádejných slobodách a voľnosti predsa len zanedbaný zostane a z duchovnej i telesnej poroby svojej skutočne povstať nikdy nebude vstave.

Nech sa teda úplne odstráni všetok citlivý nedostatok výživy učiteľovej, ktorý jednak je príčinou akejsi nezmyselnej nevšímavosti a nehodného zaslúženým učiteľstvom opovrhovania, jednak ale je aj obrovskou prekážkou a škodlivou závadou v náležitom vyplňovaní svätých povinností jeho.

Na aký najlepší a najspravodlivejší spôsob tieto tak dôležité veci mohli by sa do žiaduceho poriadku priviesť, o tom slávnej národnej porade moje dobré zdanie a návrhy čo najbližšie k posúdeniu a k ďalšiemu uskutočneniu uponížiť srdečne si prajem.

85

Prejavy Jána Nemessányiho (A), Eudovíta Dohnányiho (B) a Jána Palárika (C) na martinskom slovenskom národnom zhromaždení v dňoch 6.—7. júna 1861.

Odtlačené v zborníku Slovenské národné zhromaždenie v Turčianskom Sv. Martine 1861, Martin 1941: prejav Jána Nemessányiho na str. 145—150 (okrem toho v PŠL, roč. III, č. 26 a 27 z 29. júna a 6. júla 1861), prejav Eudovíta Dohnányiho na str. 154—159, prejav Jána Palárika na str. 165—167.

Na martinskom národnom zhromaždení ústredným bodom rokovacieho programu bol návrh Memoranda, vypracovaný Št. M. Daxnerom. Väčšina rečníkov sa vyslovila za ohraňenie slovenského územia, ktorého obyvatelia mali sa stať nositeľmi práv žiadaných v Memorande. Niektorí rečníci však z obavy, že predstavitelia maďarských vládnuúcich tried odmietnu memorandum ako celok práve

pre požiadavku Slovenského okolia, navrhovali iné riešenie, napr. urobiť rozhodujúcou ustanovizňou pri realizovaní národných práv Slovákov jestvujúce stolice podľa ich národnostného charakteru. Najpodrobnejšie odôvodnil svoje odchýlne stanovisko na Memorandum Ján Nemessányi, ktorý uvádzal, že uhorský snem nepovolí vymedzenie dištriktu či okolia, lebo bude vidieť v tom nebezpečenstvo ohrozenia jednoty Uhorska. Jeho ďalšie dôvody boli tieto: obava, že Slováci si odcudzia svoju šľachtu, že sa slovenský národ rozdelí na dvojce, že sa odštiepia dolnozemskí Slováci od vlastného kmeňa, že Memorandum v pôvodnej osnove poskytne prostriedky nepriateľom Slovákov, ktorí by boli zavedení opäť do Viedne, a keby im táto dala aj samostatné postavenie, nie je isté, čo by urobili potom Maďari. Upozorňuje na perfídnosť viedenskej politiky podľa skúsenosti z roku 1849. — Návrh adresy vypracovaný L. Dohnányim celkove súhlasil s Daxnerovým návrhom Memoranda, ale odmietal požiadavku územného vymedzenia slovenského územia a navrhoval národné a rečové práva uplatniť podľa jestvujúceho stoličného zriadenia, prípadne územnou úpravou stolíc podľa národnostných pomerov. — Palárik sa vyslovil proti požiadavke dištriktu a navrhoval žiadať len toľko, koľko možno vydoberať a dosiahnuť bez porušenia jednoty Uhorska.

A.

Divné city prechádzajú srdcom každého slovenského-národovca v dobe tejto prepôrodu Slovenska, v dobe znovuzrodenia jeho. Nemožno na iné myslieť, nemožno sa iným oberať, jako so záležitosťami národnými, lebo sú ony k duši každého precitencia tak mocne prviazané, že vo dne dumá a v noci sníva o nich, nemajúc pre iné predmety ani zmyslov. A prečože je to tak? Preto, že jako pred tri sto rokami idea náboženstva priviedla do pohybu všetky vrstvy človečenstva,¹ práve tak dnes idea národnosti hýbe národami, tak jako myslou, citom i vôľou jednotlivcov. Idea náboženská a boje za ňu urobila silný útok na absolutizmus a despotizmus a skoro mu pádom hrozila, idea národnosti tento útok obnoví a z boja víťazne vyjde, zlomiať panstvo neobmedzené, panstvo ľubovôle a tyranstva a podajúť zelený prútik pokojo-vlády do rúk národov, ktoré samostatne i neodvisle nad osudom svojim vládnúť, sami nad lôsom svojim rozhodovať, sami v radách zasedať budú, rozmýšľajúc i uzavierajúc v záležitostiach vlastných, čo by k jich oblaženiu a ošťastneniu slúžilo. Národy tieto zložia zvrchovanosť vlády svojej do rúk panovníka, ktorý tou mienkou nesený, že je on kvôli národom a nie tieto jemu kvôli, bude moc v jeho ruky zloženú užívať jedine k dobrému národov svojich, vôľa národov bude vôľou jeho, jich uspokojenosť bude pokojom jeho. V tomto stave sa polície odklúďa, žandarméria sa zbytočnou stane, státisíce bodákov nebudú potrebné, aby doma nad pokojom strážili, výdavky štátov sa umenšia, dobrobyt sa zvýši, vzájomnosť medzinárodná sa zveľadí, dôvera sa zmôže, pokoj sa zabezpečí, lebo národy podľa chůtky ctibažných panovníkov nepotiahnu do boja proti národom, aby jich pokorili, aby jich utlačili. — Toto hľa sú výsledky národnej politiky, ktorá svetom hýbe, ktorá Itáliu už oslobodila, ktorá národy rakúske, Bachovou centralizá-

¹ Narážka na nemeckú reformáciu.

ciou na smrť ubité, k životu kriesila a ktoré národy sa teraz už ani do Šmerlingovej² konštitucionálnej centralizačnej košeľe prevliecť nedajú.

Šťastný panovník, ktorý si toto heslo uprimne za svoje volí, lebo vďačné národy sa s dôverou kolo neho zhrnú, šťastná tá vláda, ktorá ideu túto podporuje a ju za svoju uzná, lebo národy k jej službám postaví životy i majetky svoje, šťastný ten vojvodca, čo si národnosť na zástavy svoje napíše, lebo s malou hrbkou chrabrých bojovníkov prevládze celé armády, nemajúce hesla, zaňž by sa oduševnili!

Nalíčac takto povrchne ťahy polohy všeobecné, obrátim zreteľ k situácii vlastnej.

Nás tiež svedla dovedna myšlienka národnosti, čo o našej súcnosti k životu a mysliac na to, sme tu, a to síce k tomu cielu tu, aby sme záležitosti národa nášho do bedlivých úvah vzali, nemôžem prejsť tadiaľto, abych cit hlbokoj vďaky a vďačnej uznalosti nevyslovil si. mestečku Sv. Martin a jeho ctihodnému mešťanstvu; sláva mu od nás, sláva mu od celého Slovenska! žehnať ho za to bude potomstvo naše, vďačne ho bude spomínať dejepis národa nášho. — Krok tento ukáže odporníkom našim, pochybujúcim o súcnosti k životu národa nášho, že v samom národe je život, je cit, je láska k reči i ľudu nášmu, krok tento bude, odpusť mi slávne zhromaždenie výraz tento, slúžiť na zahanbenie náčelníkom našim, že prinútili urobiť sami národ to, čo oni už dávno učiniť mali, krok tento bude slúžiť k oslave rodu nášho, svedčiac, že keď ho takmer všetko opustilo, on sa neopustil, ale z lona svojho vyviedol čin, jaký u iných národov len veľikáši, len hlavy panovnícke uskutočnievajú. A preto všimnime krok tento, uhodnime čin tento, lebo „hlas ľudu je hlas boží.“

Keď sme tedy tu, keď sme tu na hlas národa samého, osvedčme pred obličajom božím, pred obličajom zasedajúceho vlasteneckého snemu, pred obličajom Rakúska i Európy, čo my chceme i čo nechceme, aby tak každý, kdo na nás myslel svoju obráti, poznal mienku a zmysľanie naše.

Vyznajme si úprimne, neličene, trebárs nám to i trpko padne, že čo je i cieľ všetkých nás jeden: zabezpečiť totiž národnosť našu v jej Bohom i náturou prirečených právach — predca prosriedky dvojaké k dosaženiu tohoto cieľa upotrebiť strojíme a delíme sa na takých, ktorí vo vykázani nám novej čiary hraničnej a v podporovaní nás z Viedne spasenie naše vidíme, a na takých, ktorí zo stanoviska vlasteneckonárodoveckého vychádzajúc, úfame bez týchto formalít nároky naše uskutočniť. — Daj Bože! aby sme v tomto dôležitom zhromaždení i v rozdielnosti týchto prostredkov zjednotiť mohli a ujednotajniť sa na punkte takom, ktorý by k uspokojeniu všeobecnému poslužil, ktorý by nás všetkých k žiadúcemu cielu šťastne a bez úrazu dovedol.

Kam ja patřím, uhádne vznešené zhromaždenie priam, jaknáhle začnem udávať, čo chcem a čo nechcem, a jaknáhle začnem moje negatívne i pozitívne požiadavky odôvodnovať:

1. Ja nechcem osobitnú čiaru hraničnú, nechcem krájanie stolíc, nechcem vykazovania práv pre nás nového teritória, nechcem dištrikt, nechcem osobitnú správu. Vyslovujúc toto odhodlane a dôrazne držím sa pritom opatrnosti, hovoriac podľa Písma sv. alebo podľa výrazu vo svete bežného: politiky. Už sám zákon prirodzený, ktorého hlavná sada je: udržať sa pri živote a ten život jako len možno zdokonáliť, — nám nakazuje, aby sme, keď niečo podujímame, vždy pomysleli, či to prevedieme a či jeho prevádzanie a prevedenie nebude viacej škodiť našej existencii, jako osožiť. — Pri predostrení si týchto otázok rečenej záležitosti, by nám odpoveď takto vypadla: Jestli budeme

² Ide o A. Schmerlinga (1805—1893), štátneho ministra rakúskej vlády, ktorý roku 1860 a na začiatku roku 1861 vypracoval návrhy na centralistické prebudovanie Rakúska.

žiadať nové ťahanie čiar hraničných v sústave stolíc posavadných, to, jako mi je to veľmi dobre vedomo, naskrze neobdržíme, na to snem krajinský pristať nemôže, ani nepri-
stane, na čo tedy žiadať to, čo vydobudnúť v stave nie sme, a čo nám je k cieľu
nášmu ani nie tak nevyhnutne potrebné, lebo sa tento cieľ i inou cestou dostihnúť dá,
jako si to dokázať s privolením slávneho zhromaždenia dolu nižšie tú časť vezmem.
Márna a neodplácajúca je to práca, žiadať čiary ťahať tam, kde jich sama príroda tak
zretelne naznačila a kde sa v tomto veku národnosti samy od seba rozumejú bez toho,
aby nám jich v škole na mape ukazovať museli. Každý tie hranice v myslí naznačené
má, kto vie, kade bývajú Slováci a kade Maďari. Ten dôvod, že čokoľvek v svete
materiálnom jestvuje, musí v čase a priestore jestvovať, je istý i pravý, pretože je
matematický, ale za naše vydelenie nehovorí, pretože nás z priestoru nami zaujatého
a obývaného nik nevytíška, ani vytíškať nebude, lebo nesmie.

Ale nie len neopatrná, lež i záškodná by pre nás táto žiadosť bola. Jakože je to?
Takto: Povedal som, a to s istotou viem, že tú žiadosť snem nepovolí, pretože on pri
všetkých našich krašleniach vidí, že je to tendencia naproti celistvosti ríše namierená,
že je to námera separatizmu. Keď my tedy niečo takého žiadať budeme, o čom vieme,
že od snemu nedostaneme, my ale na našej žiadosti zátvrdíme stáť budeme, povstane
medzi snemom a nami rozdvojenie, chytíme sa jeden druhého do vlasov, zrujeme sa
a stratíme pre márnú geografickú líniu hlavnú vec, stratíme pre planú škupinu jadro,
miesto vydobudnutia novej hranice utratíme úplne zabezpečenie našej národnosti.

Záškodná to by bola žiadosť pre nás po druhé preto, že nám ona na veky odstrčí
zemänstvo, ktoré, keby na našej strane slobodomyselnosť a rovnakosť záujmov vlaste-
neckých videlo, by neomylné k nám prilnúť muselo, takto ale čo by všetko svoje
medzi nami utratilo, predca sa k nám nikdy neprikloní, pretože v nás len samých
reakcionárov vidieť bude.

Záškodná to by bola žiadosť pre nás po tretie, i preto, že ona národ náš na dva
tábory rozhodí, na jednej strane budú tí, čo snáď s týmto súhlasia, na druhej zas tí,
čo jim je toto naskrze nie po vôli a takýchto bude dľa zdania môjho veľiká väčšina —
zavieram to z nášho Liptova, ktorý sa vo svojom početnom národnom zhromaždení
v pominulú nedeľu, dňa 2. júnia odbývanom,³ jednomyslene proti tomu vyslovil;
zavieram to z uzavrenia sl. tohoto mestečka,⁴ v ňomž sa vyslovuje, že nás povolávajú
ku porade a usporiadaniu žiadostí Slovákov „na základe svornosti všetkých národ-
ností v Uhorsku a na základe jednoty celého Uhorska. Zavieram to aj zo všeobecnej
tej mienky u nás, ktorá sa odhodlane naproti udalostiam roku 1848/9 a jich následkom
vyslovuje.

Záškodná žiadosť by to bola pre nás po štvrtý raz i preto, žeby nás pripravila o naj-
prirodzenejšiu garanciu za našu národnosť, lebo, tak sa mi zdá, že národnosť garan-
tovať len druhé národnosti a národy môžu a žiadna iná forma vlády nie, nemôžeme
a nesmieme sa tedy od národov chcieť trhať a najmä od národov, za národnosť svoju
tak veľmi zapálených.

Záškodná by bola táto žiadosť po piaty raz i preto, žeby sme pri jej vyplnení od-
štiepili od seba a skrze to celkom osirotili bratov našich dolnozemsých.

Záškodná by bola táto žiadosť pre nás po šieste i preto, žeby nechala odporníkom
naším v ruke prosiedky, ktorými by ľud náš národnosti odcudzili, podstrčujúc zmyslu

³ Stoličné zhromaždenie Liptova, na ktorom sa rokovalo o úradnej reči tejto stolice.

⁴ Martin.

národnosti delenie vlasti, čoho sa náš ľud následkom neblahých posledných časov veľmi štíti. Okolnosti tieto by nás naposledok zrovna do Viedne zaviedli.

A toto hľa je druhé, čo ja nechcem, ísť totiž do Viedne so záležitosťami národnými. Nikdy si neviem myslieť väčšieho kontrastu, jako je Viedeň a národnosti! My, keby sme do Viedne s našou vecou šli, by sme sa nič nenaučili i nič nezabudli, ale by sme ukázali, že sme sa naučili síce mnohému, ale sme k našej škode všetko zabudli. — 1848-ho sme my s Viedňou v spoločenstve podnikli boj, aby sme život duševný nášmu národu poistili, naši synovia nechali dom rodičovský, nechali manželky, nechali stáť povolanie svoje a šli nasadzovať životy, šli liať krv dobrovolne za zachovanie trónu, za ratovanie potlačenej národnosti, ale priam uprostred bojov zkusili zvodnú politiku viedenskú, ktorá, keď jej dobre šlo, Slovákov decimovať dala alebo na seba samých nechala a biede, hladu i opustenosti vystavila, keď jej zas zle šlo, Slovákov podporovala i hory vody sľúbila. — Po skončenom boji Slováci mali za víťazov považovaní byť, lebo bojovali na strane zvíťazivších — jakože Viedeň s nami naložila? Vedia to tí páni lepšie, jako bych to ja naličil. — Ja len toľko poviem, že nám jako pamiatka zo života precitenejšieho ostal jediný orgán „Slovenské pohľady“ a aj ten jediný bol orkánom paragrafov nemeckých nemotou ranený, i ten bol pohrobený systémami národy obšťastňujúcimi. Národ zas trošku z mdlôb okrial a vyslal svojich mužov do Viedne, aby šli žobrať nejaký národný spolok. — Co že jim tam povedali? „Nuž keine Nationalitäten“ a hnali jich domov. Z Viedne dali policii strážať na národných našich ľudí, jako na zločincov — prečo? len preto, že sa jich nespokojnosti za tak odmenené služby obávali a že tušili následky viedensky prislúženej spravodlivosti. No a to milé prisluhovanie spravodlivosti skrze úrady predošlej vlády, to len zodpovedalo našej oddanosti a vernosti trónu, nášmu namáhaniu, našim túžbam v roku 1848 prejavovým. Maďarom jako premoženým dali materčinu do úradov, nás ale poctili tou všetko oblažujúcou, všetko civilizujúcou nemčinou. Keď k tomu ešte na školy poukážem, keď poukážem jako Viedeň obchádza s národnou stranou v Česku, na Morave, v Chorvátsku a inde, prejde mi všetka chuť ísť národnosť našu do Viedne asekurovať.⁵

Ale i sám terajší stav veci nám ukazuje, že je vo Viedni politika národnia ani ne možná, ani sa k nej žiadne prípravy nedejú. Ústava od 26. februára nešetří žiadnych národností, žiadnej individuálnosti národnej, lež predpisuje, aby sa česká čamara, maďarská atila, naša širica či hunka do p. Šmerlingom pristríhnutého fraku vtesnala. Nad takouto nešetnosťou v týchto časiach človek len jajkať môže, ale nie povolne sa prevliekať! Národnia politika s centralizmom nemá nič spoločného! Absolutizmu tam klince do umrlejšej truhly bijú, kde národy k povedomiu prichádzajú.

Ja netajím, ba s istotou viem, že nech mi o pomoc do Viedne ideme alebo, oproti čomu ešte zvlášte prehovoríť chcem, nech my z tohoto zhromaždenia vyslanstvo vyšleme a do ochrany sa odporúčať budeme nateraz i napotom, ba aj na pád rozídenia sa snemu, to najvlídnejšie prijatie sa nám za podiel dostane, sľubá nám teritorium, sľubá nám zabezpečiť národnosť našu. Co my ale o týchto sľuboch držať máme, to ponechám rozsudku každého, kdo z predošlosti na prítomnosť i budúcnosť zavierať schopný je.

Ja tu len v krátkosti chcem poukazať na nebezpečenstvo z toho pre nás vyplývajúce. — Radeno nám je, aby sme v každom páde rozídenia sa snemu, predca zabezpečení boli. Týmto by sme dali znať, že nám je osud vlasti docela ľahostajný a že

⁵ Poistiť.

jestli krajina premoci podľahne, nás to docela nedotkne, ba že sme v tom páde hotoví neuznať lós krajiny za náš vlastný, ale ísť sa dať pod tutelu⁶ tým, ktorí práva i slobody, skrze mnohých panovníkov prisahou potvrdené, nešetria. Dokázali by sme, že sú interesy našej drahej vlasti, ktorú si naši otcovia vyše tisíc rokov svojou nazývali, tých práv, ktoré nám oni svojou krvou kúpili, hockedy zriecť hotovými ukážeme. Ja viem, že by sme si v tomto páde ani u premoženého, ani u podmaniteľa hrubej vážnosti nevydobyli; ja viem, že by sme týmto krokom skvelé svedectvá nášmu vlastenectvu nevydali! — Ba čo viac, svet vzdelaný, svet svobodomyseľný by s podivením spozoroval, že my tie slobody, tie práva, tie zákony, ktoré vlasti našej samostatnosti i neodvislosti zabezpečujú, že my tie zákony, ktoré i nášho človeka urobili človekom opravdivým, občanom slobodným, ani do povahy neberieme, ale jich s našim chovaním sa ešte ničím pomáhame, že nám je sloboda politická žiadnym závažím, kde je reč o národni existencii našu. — No a toto by som nerád, aby sa o tom národe povedalo, jehož synom sa ja s chľúbou menujem. (Nuž a položmež pád, že by nám, čo sa iste nestane, z Viedne dekretovali samostatnosť a odtrženosť od Uhorska? Čo že by sme my sami o sebe počali? Uhor by radšej zhynul, nežli aby sa potom kedy s nami spojil. — Kdeže pomoc, kdeže potom podpora v čas pohrôm a nehôd, v čas nátlaku a cudzej prevahy?)

I tak, slavné zhromaždenie, moja mienka je Viedni dať pokoj; tá je bez tak dost usúžená s Reichsrathom a Smolkovou prísnou logikou,⁷ ale sa prihlásme vo Viedni skrze Pešť a síce v tom zväzku, ktorý medzi nami s Maďarmi od roku 1000 až po 1836 trval. — Osvedíme Pešti a poľažne snemu, že my pragmatickú sankciu v takej úcte máme, jako snem: že my zákony od roku 1790 tak zastávať chceme jako zbor zákonodárny. Že my zákony od roku 1848, krom ukrivďujúcich našu národnosť, jak bude treba, ešte raz životami zakúpiť chceme. A za výmenu všetkého tohoto, že od nich nič nežiadame, len neskrátenú spravodlivosť, ktorá je podstatou každého spoločného nažívania a podmienkou stáleho pokoja, ktorá v sebe všetky cnosti spoločenského života zahrňuje a ktorá sa v rovnoprávnosti a slobode obyvateľstva, jako aj v zabezpečení toho, čo mu je vlastné, javí. Boh nás všetkých, čo on ľudstvu nadelil, rovnako vo všetkom zúčastnil, keď to urobil Boh, žiada to i od sveta, aby podobne učinil; jak nečiní tak, nie je spravodlivosť prislúžená.

Na týchto Bohom nám nadelených a náúrou nám tiež vykázaných sadách zostavujúc, žiadame:

1. Aby sa v čistoslovenských stoliciah: Oravskej, Liptovskej, Turčianskej, Trenčianskej, Zvolenskej, Šarišskej, za reč úradnú pri poradách stoličných, súdobných, pravotných všade a vo všetkom reč ľudu — slovenská — potrebovala, v stoliciah miešaných: Nitrianskej, Tekovskej, Novohradskej, Hontianskej, Prešporskej, Spišskej, Gemerskej, Zemplínskej, Abaujvárskej, Komárňanskej, Ostrihomskej a Pilišskej, aby v tom okrese slúžnovskom, kde je rečou ľudu reč slovenská, sa v pravotách i súdoch u slúžnovského úradu tiež táto reč potrebovala, aby úradníci toho okresu v stoličných zhromaždeniach v reči svojho ľudu tiež vraveli, majúc na zreteli tú tak často zaznanú pravdu, že jako kráľovi je nie ľud k vôli, lež k vôli a službe ľudu. Pri tom v takýchto miešaných stoliciah nech sa za prísne pravidlo položí, aby zhromaždený ľud vždy vedel o čom sa v zasadnutí jedná.

⁶ Tutela — poručerstvo.

⁷ Ríšska rada; Frant. Smolka (1810—1899), rakúsky politik poľského pôvodu, ktorý roku 1849 bol predsedom ríšskej rady, ktorá rokovala v Kroměříži o rakúskej ústave.

2. Aby sa v gymnáziách na Slovensku súcich, reč v okolí panujúca do školy zaviedla.

3. Aby sa na útraty krajiny jedna právnická fakulta slovenská založila.

4. Aby sa na Peštianskej univerzite katedra reči slovenskej založila.

5. Aby sa národným školám od dosavadného povýšenia smer dal. Lebo jestli stálu slobodu chceme, jestli chceme, aby ona podporu i kontrolu náležitú a mocnú mala, jestli chceme, aby sa ona v ľubovládú nepremenila, musí sa ona bazírovať na samom ľudu, na samom národe. Aby zas národ dostatočným obhajcom slobody a ústavy byť mohol, musí byť osvietený, prebudený, vzdelaný. Ku docieleniu tohoto všetkého je nevyhnutne potrebné, aby sa na Slovensku aspoň dve dobré učiteľské semeniská založili, aby do tých semenísk len z ôsmej triedy gymnasiálnej mladici vstupovali a aby vláda krajiny hneď a zaraz prípravy porobila, aby učiteľský stav lepšie platený bol, a aby sa jeho postavenie osamostatnilo. Bez lepšieho vzdelávania samého učiteľstva, bez osamostatnenia tohoto stavu, bez lepšieho hmotného opatrenia nebude nikdy opravdovej národnej slobody, lebo kto je sprostý, je navždy k otroctvu odsúdený.

6. Aby sa v princípe vyslovilo, že je na sneme slobodno i v slovenskom jazyku hovoriť, lebo to požaduje úplná rovnoprávnosť.

B.

Veľaslávny Dom poslancov!

Národ slovenský so srdečným uvítaním nadšením jednomyseľné osvedčenie všetkých dosiaľ vystúpivších rečníkov snemových v tom zmysle, že vznešená zásada urovnoprávnenia všetkých národností vlastenských základným pravidlom ústavno-slobodného štátu uhorského, uholným kameňom na zásade prijatia ľudu do objemu práv občianskych tvoril sa majúceho slobodomyselného zriadenia nášho byť má.

V jednomyselnom vyznaní tomto národ slovenský oddávna pestovaných svojich najvrúcnejších túžob, najsvätejších žiadostí jasne odzrkadlenie zhliadajúc, povinným sa byť cítiť za slušné a spravodlivé zmysľovanie toto vsľ. Domu tú najúprimnejšiu poľdčnosť a dôveru vysloviť, nádejou sprevádzané tou, že zápal opravdu vlastenecký, duch zákonitosti a slušnosti, múdrosti a spravodlivosti ako pri samom dôslednom prevedení horevyrieknutej zásady, tak i pri tvorení ostatných života národno-vlastenského sa týkajúcich zákonov len ku sláve a blahu vlasti a národov vsľ. Dom povedú.

Keď sa teda zásada urovnoprávnenia všenárodného s vierou národa slovenského tou, že bez dôsledného prevedenia zásady tejto vlast' naša uhorská, táto prirodzená pôda konfederovaných národov, základu pevného, jednoty a stálosti pravej nemá, ani mať nemôže, tak zjavno postretla, poznal národ tento len tým rozhodnejšie, že je prevedenie a zabezpečenie zásady onej tou najnútnejšou jeho potrebou a duchom času — vyvinovaním národov susedných, rastúcim povedomím síľ svojich vlastných — ponúkaný, zatúžil i on po dospelosti národnej, zatúžil po zaujatí miesta toho, ktoré mu čo národu slobodnému, národu v objeme práv ústavných vyvinovať sa majúceму. v spoločnej vlasti náleží.

Žeby sa ale i on sám strany stelesnenia myšlienky tak veľikánskej uzrozumel a pri ťažkom diele snahu vlastného spoluúčinkovania dokázať mohol, dnes v Turč. Sv. Martine cieľom týmto zhromaždený, jednomyseľne uzavrel: výsledok valného zhromaždenia svojho po všestrannom pojednávaní, dôkladnej porade a povážení všetkých okolností veľaslávne mu Domu poslancov s celou úprimnosťou predložiť, toho súc

presvedčenia, že vsl. Dom namáhania toto srdečne uvíta a láskavým svojim do povahy vzatím i odmeniť ráči.

Národ slovenský poníma dokonale význam zák. článku 12 z roku 1791,⁸ vedľa ktorého zákonov tvorenie, premieňanie a vyzdvihovanie ku výlučným právam korunovaného kráľa a snemu náleží. On uznáva a doznaním týmto, že rany, život jeho zožierajúce, zákonom pozitívnym ochraňované, právne i základne len cestou zákonodarstva vylicieť sa dajú, nemôže však zamlčať hneď pri prvom dýchnutí hýbania svojho ústavného žalostenie svoje nad krivdami, ktoré národnosť slovenská kroz ustanovizne zák. č. 16: 1791, 7: 1792, 3: 1836, 6:1840, 2:1844, 5:1847/8 a 16: 1848 § 2 panovitosť a zákonnú moc v rozsiahlej spoločnej vlasti uhorskej reči výlučne maďarskej osobujúce okúsiť muselo a dosiaľ okusuje.

Národu slovenskému je svätýňa tisícročnej ústavnosti a jednoty národno-štátnej s ostatnými vlasti občanmi tak vzácnou a neporušiteľnou, že on udržanie jednoty tejto, celistvosť koruny Sv. Štefana, hlavnou výmienkou svojho ako duchovného, tak hmotného vyvinovania považujú, k obrane jej dobrého práva — za príkladom dedov — i majetok i krv obetovať je vždy hotový, a ako kalich blaženosti, tak, — jestliby nebo vlasti našej pomrak nový zatiahnuť mal — i kalich trpkosti v rovnjej so spolubratmi miere požívať a slnce slobody národno-štátnej len zasa s nimi v jednote tejto očakávať žiada.

Národ slovenský pri prevedení urovnoprávnenia všetkých národov uhorských vyzlieka sa celkom z rúcha sebestva; drží on bedlivo na pamäti i to, čím je sám sebe a inonárodovcom svojim zaviazaný, i to, čo v položení terajšom drahá vlasť, spoločná všetkých matka, od neho požadovať i právo má, i skutočne požaduje, a závojom večného zabudnutia zakrývajúc bolesnú, tmavú, nešťastnú minulosť, chrám vzájomnej dôvery a svornosti, bratskej lásky a pravej rovnakosti postavený mať žiada.

Súvisle so zákonmi r. 1847-8 chce mať zriadené záležitosti ako verejného, tak súkromného práva i národ slovenský, konať to môže ale jedine v zabezpečení tom, že hore uvedené, nemaďarským národom záhubou hroziace zákony už behom terajšieho snemu vyzdvihnuté budú, ba čo viac, že urovnoprávnenie národností dľa nepodvratných pravidiel prirodzeného práva, slušnosti, spravodlivosti a požiadaviek duchočasu zákonom predkoronacionálnym uznania a zabezpečenia dôjde.

Národ slovenský uznanie individuálnosti svojej čo národa v objeme krajiny uhorskej hlavnou výmienkou jestvovania svojho považujú, uznanie toto zákonom pozitívnym zabezpečené mať žiada.

Právo národnosti je právo prirodzené, neodcudziteľné právo národa, ani zákonom pozitívnym de jure obmedziť, ani ďalším snád' neužívaním preležať sa nemohúce. Zákonodarstvo r. 1847/8 okrem toho ešte ľud ku národu politickému pozdvihlo, ku požívaniu všetkých práv občianskych povolalo a jemu brány samosprávy ústavnej pootváralo. nepamätajúc, že podržaním a utvorením naddovádzaných zák. článkov, panovanie výlučné reči maďarskej osobujúcich, rázu svojmu demokratickému na odpor, namiesto aristokracie stavovskej aristokraciu reči a národnosti maďarskej posadilo — duchu po pravej slobode túžiacich národov nemaďarských nie menej utláčajúcej, než to panština a urbár robili.

Keď teda ľud vôbec, a tak i nemaďarský a nasledovne i slovenský, národom sa stal, právo k národnosti — a spôsobom týmto i podielubranie na vybavovaní záležitostí pospolitých — požadovať môže, jediný spôsob stáleho odstránenia nadpanstva dakto-

⁸ Zákonný článok 12 z roku 1791 sa týkal súdnictva medzi poddanými a pánmi.

rého národa zhládajúc v tom, keď zákon krajinský nielen jestvovanie politického národa ako takého, ale aj jestvovanie kmenných národov uzná a tak vysoký zmysel zák. čl. 13: 1608 a 44: 1699⁹ — duchočasu primerane vysvetlí, na individualitu národov vlastenských rozšíri, v skutočnosť uvedie.

Zriadenie ústavnej štátosprávy našej rozpadá sa na úkol sústredno-krajinský a na úkol samosprávy stolíc, sl. kráľ. mest a obcí.

Roztriedenie toto v krajine mnohojazyčnej potrebu predpokladá prostriedku takého, nímž by sa záujmy spoločné rozličných kmenných národov — už samo v sebe ako celok a ako celok ohľadom na zahraničie predstaviť dali.

Prostriedok takýto je reč jedného z kmenných národov vlastenských, za diplomatickú vyznačená.

Národ slovenský uznáva i potrebu reči diplomatickej, i na postati tejto reči národa maďarského vo vlasti uhorskej podržanou mať chce, a žiada, aby celistvosť vlasti v poťahoch zovnitorných a patrične poťahoch medzi kráľom a národom politickým, v poťahoch záležitostí zákonodarstva, sústredných úradov krajinských — súdov i dikasterií sa týkajúcich — ako vo vyjednávaní, tak aj vyrizovaní, kde stránok jednotlivých záujmy podotknuté nie sú, v reči tejto stelesnená bola; tým viac, že užívanie reči rozličných v pádoch týchto bolo by nepraktické, nákladné, časomarné a tak samo sebou záhubné.

Zásada urovnoprávnenia národov požadovala by ale predsa, aby zákonné články krajinské súčasne s diplomatickým maďarským vydaním i v rečiach ostatných národov vlastenských v hodnovernej osnove kroz snem vyhotovené a publikované, rozkazy, dopisy a reskripty sústredných súdov, dikasterií — na právomocnosti nemaďarské — v reči diplomatickej a spolu v reči patričnej právomocnosti domácej, v stĺpcoch odvolané súdy konečne v reči tej, v než najnižší sudca pojednával a rozhodol, vyhotovené boli.

Tajiť sa nedá, že v terajšom zostavení stolíc najväčšia leží ťažkosť dôsledného prevedenia rovnoprávnosti všenárodnej vo vlasti uhorskej. Národ slovenský však trpezlivo čakať chce dobu tú, keď samo zákonodarstvo na základe 16. zák. článku z roku 1847/8 spôsob zriadenia stoličného vyjadri, vady, pri chránení hraníc historických sa poskytujúce, duchom znášateľnosti a vzájomnej lojálnosti vyrovnané mať žiada.

Čo hlavné pravidlo života stoličného však nech sa uzná zásada slobodného mlúvenia v hociktorej reči vlastenskej pri poradách výborov správu stolíc vedúcich, a zásade tejto zodpovedné právo podávania k úradom a súdom stoličným a obecným prosieb, žiadostí, pravôt a udaní s rovnou platnosťou v úmedzí celého kráľovstva uhorského.

Národy uhorské tak po celej vlasti pomiešano žijú, že málo stolice, málo väčšieho mesta k nájdeniu, kde by len jediná národnosť zastúpenou bola, a kladenie hraníc v pádoch horevyjadrených by nielen nelojálnosť oproti pobratancovi, u nás sa baviacemu — natoľko, že vo vlasti svojej, vlastnej reči použiť nemôže — prezradzovalo, ale častokrát aj ku škode obecnstva slúžiť mohlo, keby totiž on náhlady svoje, možbyť blahodarné, z príčiny tej, že reč domácu alebo celkom nie alebo nie dostatočne v moci má, zdeľovať prekázaný bol.

Ohľadom ale samého spravovania záležitostí stoličných, rokovania a rozhodovania v zhromaždeniach výborových, vedenia zápisníc a zhotovovania úpisov verejných „menom obecnstva stoličného“ a vôbec celého úkolu politicko-administratívneho a pravosúdneho riadenia v hraniciach vlastných — väčšine podriaďiť sa musí, s tým

⁹ Zákonné články 13 z roku 1608 a 44 z roku 1699 sa týkali poddanských záležitostí.

najsvedomitejším šetrením položenia menšiny — udomácní tak, žeby stolice, v nichž dľa hodnoverného zoznamu štatistického národnost daktorá $\frac{3}{4}$ obyvateľstva zaujíma — stolice čisté, stolice ale, v nichž národnosti neprevážne jednu štvrtinu obyvateľstva zastúpené sú — stolice zmiešané alebo stolice miešaných národností tvorili.

V stoliaciach čistých, národnosti výlučne jednej, či sú ony fakticky alebo len dľa horejšieho pomeru také, vo všetkých vrstvách verejnej správy politicko-administratívnej a pravosúdobnej reči domáca výlučne užívanou bud. súhlasne s horeduanou zásadou šetrenia menšiny; v stoliaciach miešaných ale mocou vlastnej samosprávy určí sa napred, zdaliž jedna alebo dve reči, a ktoré, rečami domácej správy označené byť majú, potom ale mocou teže autonomnej ústrojnosti rozdelí sa stolica dľa okresov — ohľadom zvlášte na rozličnosť národnosti — a vedené bude úradovanie v nižších poliach administrácie a pravosúdia v rečiach okresu, dľa spôsobu pre stolice udaného určil sa majúcich, patričným stránkam a obciam najprístupnejších. A nakoľko by sa okresné vydelenie toto s dokonalým vyhraničením previesť nedalo, reč domácu obec každá tým samým spôsobom si určí.

Všetky sústredné krajinské právomocnosti, dikastérie a sudy, stolice v zprávach a pripisoch hociktorého druhu jedine reč tú a patrične reči tie užívať majú, v ktorej a patrične v ktorých sa zápisnice stoličné vedú a listiny verejné „menom obecnstva stoličného“ zhotovujú. Ohľadom ale na dôležitosť poťahov s právomocnosťami sebe rovného úkolu národnosti inej, a patrične za hranicou vlasti uhorskej súcimi, ktorým prekážku rozličnosti rečí oproti stavať nemožno, stolice patrične, pomimo reči svojej, domácej, i reč diplomatickú maďarskú užívať majú.

Vyridzovanie k súdom, administratívno-politickým vrchnostiam a orgánom miestnym výkonnej vlády zadaných prosieb, žalôb, žiadostí atď., sa jedine v reči stolično- a patrične okresno- alebo miesto-domácej požadovať môže.

Náhľady strany urovnoprávnenia národností, v úkole stolic vyslovené, i na slobodné kráľ. mestá a zriadeným magistrátom vládnuce mestá i mestečká vzťahovať sa majú.

Keď ale podobné prevedenie rovnoprávnosti národov uhorských nielen vôľu, ale i spôsobilosť a dokonalú vzdelanosť jednotlivcov na pôde novej požaduje, a národ slovenský, bohužiaľ, ústavu ku vychovávaní úradníkov a sudcov pre potreby svoje doteraz vlastného nemá, a nevyhnutná potreba objavuje sa toho, aby pri slovenskom v. gymnaziu banskobystrickom slovenská právnická akadémia, učiteľmi záujmom ľudu slovenského zodpovedajúcimi opatrená, postavila sa, a cieľom praktického zdokonaľovania sa mládeže slovenskej v meste tom samom osobitný zmenkový súd prvej inštancie, rečou slovenskou úradujúci, sa usporiadal.

Čo sa zriadenia škôl nižších i vyšších a ostatných ústavov vzdelávacích vôbec dotýče, to — na pedagogov skúsenejších a menovite zásady v 6. čísle t. r. Pešťbudínskych vedomostí¹⁰ pod 5. a 6. punktom prvej časti rozvíjané poukazujúc, jediné poznamenávam, aby sa pri otázkach cirkevných vynechali veci, ktoré by z jednej strany úkolu hierarchie rímskokatolíckeho duchovenstva, s druhej strany ale autonomnej správy protestantizmu nemile dotknúť sa mohli.

Uznanie individuality národa slovenského v spoločnej drahej vlasti uhorskej, prevedenie vznošenej zásady rovnoprávnosti všetkých národov uhorských dľa náhľadov, v pripise tomto vyslovených, vyplnenie žiadostí národa slovenského, tých najtúžob-

¹⁰ Ide o článok Jána Francisciho *Severoslovania v Uhrách, t. j. Slováci a Rusíni a krajinský snem uhorský*.

nejších, najcitlivejších — nielenže jednote a celistvosti vlastenskej nehrozí, ale práve zväzok tento tým mocnejšie upevní, správu verejnú obľahčí a stav vlasti ku rozkvetu privedie. Na skale zákonitosti, miernosti, slušnosti a spravodlivosti založené náhľady a žiadosti tieto ale sú spolu v srdce národa slovenského tak hlboko zakorenené, že on len v jejich uskutočnení rukojemstvo šľachetného zmýšľania so sebou, rukojemstvo svornosti a vzájomnosti medzinárodnej, trvanlivé vyhojenie sebe zadaných rán — a nepodvrtné obnovenie mnoho tisícročím blaženým spoluobcovaním nanovo potvrdiť sa majúci, pred 1000 rokmi založených zväzok — zhliadať len inartikulovaním jejich zásadu rovnoprávnosti prevedenou a jestvovanie svoje vlastné zabezpečeným považovať môže.

C.

Slávne národné zhromaždenie! Ako som vyrozumel z predošlých pp. rečníkov,⁴¹ jedná sa o to, ktorý z prednesených dvoch návrhov formulovania žiadostí národa slovenského prijať máme. Dve hlavné strany oproti sebe stoja: strana pána Daxnera,⁴² ktorý žiadosť národa slovenského tak stručne a predsa tak vyčerpane, logicky a dôkladne vo svojom návrhu formuluje a odôvodňuje; druhá strana ale pána Dohnányiho⁴³ a Nemesšányiho, ktorí vo svojich návrhoch žiadosti národa slovenského oniečo miernejšie vyslovujú. Z prednesených posiaľ rečí pozorujem s radosťou, že mienky nášho zhromaždenia už len to slovo „dištrikt slovenský“ delí, ktorý p. Daxner ako jedinú istú garanciu slovenskej národnosti formuluje. Tento narádzaný „dištrikt slovenský“ je teda jediným kameňom urážky, jedinou urážkou nesúhlasu a rozdvojenia nášho. Ale, páni moji, ja som tej mienky, že keď už všetky ostatné punkty výborného návrhu p. Daxnerovho aj prítomní tu údovia šľachty našej slovenskej prijímajú⁴⁴ a temer celé toto zhromaždenie jednohlasne ich schvaľuje a odobruje, straniva toho dištriktu slovenského, ktorý tak ohnivých obrancov, ale i odporcov medzi nami našiel, mohli by sme sa dajako porovnať. Dľa mojej mienky už sme mnoho vyhrali pre našu národnosť, že aj prítomní údovia vyššej šľachty našej k žiadostiam národa nášho slovenského sa pripojujú: neodstrkujme ich teda od seba kapriciovaním sa na taký punkt, ktorý oni odobriť a prijať nechcú, lež kapitulujme, zmierme sa, zjednotme sa s nimi. Uzavrenie tohoto nášho slovenského zhromaždenia tým väčšiu váhu pred celou krajinou mať bude, jestli ono bude jednomyselné, jednohlasné a schválením prítomných pp. nadžupanov, županov a ostatných šľachticov⁴⁵ opatrené, zapečatené. A preto narádzam, aby sa ten punkt o dištrikte slovenskom ináč formuloval, asi tak, ako to p. Dohnányi alebo p. Nemesšányi vyslovil, ku pr., aby sa v tých stoliciach Horného Uhorska, v ktorých národ slovenský v kompaktnej mase alebo v značnej väčšine bydlí, jazyk slovenský za reč úradnú a jednaciú, za reč náukozdelnú v nižších i vyšších školách pozitívnym zákonom vyslovil, ale tak, aby tie čistoslovenské stolice ako i čistoslovenské ochodze v miešaných stoliciach výslovne v zákone menované boli. Tým vysloví a docicli sa bezmála to, čo demarkáciou čiary národopisnej čili vymeraním dištriktu slovenského, pretože každá stolica a ochodza slovenská svoje určité a uznané hranice má, v nichž národnosť naša

⁴¹ Palárik má na mysli Nemesšányiho a Lud. Dohnányiho.

⁴² Ide o Št. M. Daxnera, tvorca návrhu Memoranda, o ktorom sa práve rokovalo.

⁴³ Ludovít Dohnányi (1830—1896), brat Mikulášov, advokát a slovenský politik.

⁴⁴ Ide o Martina Szentiványiho, veľžupana liptovského a Šimona Révaya, veľžupana turčianskeho, ako aj o ďalších príslušníkov tzv. slovenskej šľachty.

⁴⁵ Ich menoslov je v diele *Slovenské národné zhromaždenie*, str. 52—55.

slovenská sťa pani vo vlastnom dome voľne pohybovať a vyvinovať sa môže. Idea zvláštneho dištriktu slovenského je ešte neznáma a nedozrelá, a ja sa obávam, že požadovanie, ba už len samo menovanie dištriktu slovenského v celej krajine, ba i u samého ľudu slovenského veľký odpor vzbudí, že nás a snáď sám ľud slovenský dezavovať bude, že to nové neblahé a nebezpečné nedorozumenia, sváry a trenice medzinárodné¹⁶ vo vlasti našej zapríčiní. Už ale nič tak nepotrebuje v tejto dôležitej dobe vlasť naša, ako svornosti a pevného spoludržania rozličných jej národov, naproti ale nič jej tak škodiť nemôže, ako trenice národné a nesvornosť. Však ale čo škodí spoločnej vlasti našej uhorskej, to škodí a nevyhnutne škodiť musí aj národu nášmu slovenskému, ktorej tento doplňujúcim a od nej nerozlučným, neoddelným údom je. Kde trpí celé telo, tam trpia aj všetky ostatné údy jeho. Rany spoločnej vlasti našej sú teda ranami aj národa nášho slovenského, jej straty, jej rabstvo a otročenie aj národa nášho slovenského. To osemstoročná história Uhorska, to práve minulé neblahé desaťročie dokazuje. Keď Uhorsko behom tých minulých bolestí plných 10 rokov pod tiskom absolutizmu a byrokratického rakúskeho ľubovolia stonalo, či vtedy nestonal aj národ náš slovenský? Či nehynul, neklesal, neumieral na tele i na duši? Či nebol hamovaný, dusený a všemožne utlačovaný aj život náš národný? Či mohli od viedenskej vlády vyžobrať dajaký spolok literárny, ač práve sme sa za celých desať rokov o taký uchádzali? Naproti ale kadenáhle s koncom lanského roku zlaté roky slobody konštitucionálnej Uhorsku zasvietili, či hneď slobodnejšie nedýchal aj Slovák? Či sa hneď nezotavilo aj pole národnosti našej, predtým nepooraným, opusteným úhorom ležiace? Dôkazom toho je i toto slávne zhromaždenie, ktoré by za predošlej vlády rakúskej nikdy sa tuto pod holým nebom nebolo zišlo. Čo by teda osožil národu nášmu ten mŕtvvy dištrikt slovenský, jestli by v ňom slobody nebolo? Preto drahí krajanovia a spolunárodovci moji, keď teraz národu nášmu slovenskému spomôcť a rovnoprávnosť národnosti zabezpečiť si chceme, chráňme sa niečo takého žiadať a podujímať, čo by v následkoch svojich celku, ku ktorému aj národ náš patrí, totižto našej spoločnej vlasti Uhorskej, v tejto povážlivej dobe zaškodil mohlo. Ja som nie za to, aby sme čím najviac žiadali k obdržaniu aspoň niečoho. Múdrosť nám radí, aby sme toľko, a nie viac žiadali, koľko v prítomných okolnostiach vydobyť a dosiahnuť možno. Múdrosť nám radí radšej žiadať menej s tou istotou, že s tým aj ľud náš slovenský, vôbec celý národ súhlasí a našim žiadosťiam svojim súhlasením záväznie dodávať bude; radšej žiadať menej, s tým povedomím, že nám za chrbtami jednomyselnosť národa, ba i súhlasenie ľudu nášho obecného stáť bude, nežli žiadať mnoho, ale bez všetkej nádeje, že s tým väčšina národa nášho súhlasí bude, že nás v tom náš vlastný ľud podporovať bude. Ja som presvedčený, páni, že ľud náš slovenský, vôbec celý náš národ, spravodlivé a slušné žiadosti naše, v návrhu p. Daxnera formulované a odôvodnené, za svoje prijme a jejich vyplnenie jednomyselne s nami žiadať bude; ale obávam sa, že jestli v nich to slovo dištrikt slovenský, o ktorom popredku každý s istotou vie, že nám ho ešte teraz nik na svete nevymeria — jestli, pravím, dištrikt slovenský vyslovíme, že s tým slovenským dištriktom aj ostatné naše žiadosti v tomže návrhu vyslovené náš vlastný ľud slovenský od seba odvrhne a tak nás dezavovať bude. Hlasujem teda za návrh pána Daxnera, ale žiadam a narádzam, aby sme ten punkt o dištrikte slovenskom pre udržanie pokoja a svornosti medzinárodnej, pre získanie a udržanie si jednomyselného súhlasu a obdorenia celého národa nášho — lebo len tento svoje práva vydobyť si môže — tak, ako som to v reči mojej navrhol, modifikovali.

¹⁶ Myslí sa tu na vzťahy medzi uhorskými národnosťami.